

Стан здоров'я населення держав світу

*Роботу виконано на кафедрі економічної і
соціальної географії ЛНУ ім. І. Франка*

Проаналізовано ключові моменти методики оцінки стану здоров'я населення держав світу. Виокремлено групу держав із найкращими та найгіршими показниками стану здоров'я населення. Визначено місце України у системі ранжування держав світу за показником стану здоров'я.

Ключові слова: стан здоров'я населення, показники здоров'я, ризики для здоров'я.

Kotyk L. I. State of the Population Health Countries of the World. Key aspects methodology for assessing of health status of the world were analyzed. Group of states with the best and worst health indicators singled out. Ukraine's place in the system of ranking countries in the world in terms of health defined.

Key words: healthiest countries, health-risk scores, health-risk scores.

Актуальність дослідження. Одна з вагомих проблем країнознавства та соціальної географії – дослідження стану здоров'я населення держав світу. Її актуальність зумовлена: розвитком процесів глобалізації; переоцінкою ролі та місця людини, як індивідуального носія демографічного, освітнього, працересурсного, креативного потенціалів у суспільному житті; викликами глобальних проблем сучасності; розвитком медицини, зокрема генної інженерії; етичними проблемами клонування людини тощо.

Мета та завдання. Ґрунтовний аналіз методики оцінки стану здоров'я населення держав світу та визначення місця України у системі ранжування держав за показником стану здоров'я населення.

Результати дослідження. Проблеми здоров'я населення держав світу активно вивчаються у сфері країнознавства, соціальної географії, глобальних проблем людства. Зокрема, цим дослідженням присвячені напрацювання В. О. Шевченко [2], Л. Т. Шевчук [3], А. Atkinson, В. Cantillon, Е. Marlier, В. Nolan [4]. Значний обсяг інформації, насамперед статистично-аналітичної, з проблем здоров'я населення подано у щорічних звітах ООН «Human Development Reports» [5], «World health statistics» [7]. Квінтисенцією цих напрацювань стала наукова розробка аналітичної агенції Bloomberg, яка 2012 р. уклала та розрухувала показник оцінки стану здоров'я населення держав світу [6].

З метою визначення найздоровіших країн світу, агенція Bloomberg (2012) розробила показники оцінки здоров'я (*health scores*) та ризиків для здоров'я (*health-risk scores*) для країн із населенням понад один мільйон мешканців. Вона розрахувала показники для оцінки загального здоров'я та оцінки ризиків для здоров'я з метою визначення рангу країн. П'ятирічний інтервал при розрахунку показників, якщо це було в змозі зробити, використаний із метою пом'якшення короткотермінових коливань (*the short-term year-over-year swings*).

Показники оцінки загального здоров'я (*Total health-score factors*) [6]:

– очікувана тривалість життя при народженні й дитяча смертність (*life expectancy at birth and infant mortality*; вага у загальному показнику оцінки здоров'я – 10 %);

– причини смерті: комунікативні та некомунікативні хвороби, за винятком травм, що пов'язані з війною (*causes of death: communicative and non-communicative diseases, excluding war-related injuries*; вага – 40 %);

– коефіцієнти смертності за трьома віковими групами: до 14 р., 15–64 рр., 65 р. і старші (*death rates by three age groups: less than 14, 15–64 and 65 and up*; вага – 40 %);

– показник доживання до 65 р. і тривалість життя після 65 р. як гендерне співвідношення зваженої (*survival to 65 and life expectancy at 65, both gender-ratio weighted*; вага – 10%).

Показники оцінки ризиків для здоров'я (*Risk-score factors*) [6]:

– частка населення віком старше 15 р., яка курить будь-яку форму тютюну, включно сигарети, сигари, трубки, за винятком бездимного тютюну (*% of population age 15+ who smoke any form of tobacco, including cigarettes, cigars and pipes, and excluding smokeless tobacco*);

– загальне (звітне й оціночне) споживання дорослими (15 р. і старші) алкоголю на душу населення (*total (reported and estimated) adult (15+ years) per-capita consumption of alcohol*);

– частка населення віком 20 р. і старше з надмірною вагою (індекс маси тіла (IMT) ≥ 25) та /або ожирінням (IMT ≥ 30) (*% population ages 20+ overweight (Body Mass Index ≥ 25) and / or obese (BMI ≥ 30)*);

– частка фізично неактивного населення (менше 30 хвилин помірної активності п'ять разів на тиждень або 20 хвилин активної діяльності три рази на тиждень) (*% of population physically inactive (less than 30 minutes of moderate activity five times per week, or 20 minutes of vigorous activity three times per week)*);

– частка населення з підвищеним рівнем загального холестерину в крові ($\geq 6,2$ ммоль на літр крові) (*% population with raised total cholesterol ($\geq 6,2$ millimoles per liter)*);

– частка населення з підвищеним артеріальним тиском (АТ) (систоличний АТ ≥ 140 або діастолічний АТ ≥ 90) (*% population with raised blood pressure (systolic blood pressure ≥ 140 or diastolic blood pressure ≥ 90)*);

– частка населення з піднятою глюкозою у крові натще ($\geq 7,0$ ммоль/л) або на ліках для високого рівня глюкози (*% population with raised fasting blood glucose ($\geq 7,0$ mmol/L) or on medication for high glucose*);

– частка населення у віці 15–49 рр. інфікована ВІЛ (*% population ages 15-49 infected with HIV*);

– узагальнений рейтинг відкритих і закритих забруднень, безпеки води та доступу до каналізації (*composite ranking of outdoor and indoor pollution, water safety and access to sanitation*);

– узагальнений рейтинг імунізації проти АКДС, кіру, гепатиту, менінгіту, туберкульозу та поліомієліту дітей у віці 1 рік (*composite ranking of immunized coverage for DTP, measles, hepatitis B, meningitis, tuberculosis & polio among 1-year-olds*);

– частка дітей з замалою вагою у віці до 5 років (*% of underweight children aged <5 years*);

– ризик материнської смертності (ймовірність того, що 15-ти річна жінка помре від материнської причини) (*lifetime risk of maternal death (the probability that a 15-year-old female will die eventually from a maternal cause)*).

Загальну шкоду (*penalty*) ризику для здоров'я розраховано як середній бал ризиків за усіма факторами плюс коефіцієнт поправки, що враховує доходи.

Використовуючи принцип Світового банку (World Bank), країни розділено на три групи за показниками ризику для здоров'я [6]. Для країн із валовим національним доходом на душу населення понад 12 276 дол. США показники куріння, ожиріння / надлишкова вага, рівень холестерину й артеріальний тиск були необ'єктивними. Для країн із доходом 1006–12 275 дол. США показники високий

артеріальний тиск, куріння, споживання алкоголю, екологічний чинник були необ'єктивними. Країни, мешканці яких заробляють менше 1005 дол. США, характеризувалися необ'єктивними показниками поширення ВІЛ-інфекції, екологічними чинниками, показниками замалої маси тіла дітей і материнського здоров'я. Поправки також були зроблені для країн, що зайняли найнижчі місця за окремими факторами ризику для здоров'я. Країни з наявністю менше восьми факторів ризику для здоров'я були виключені з опрацювання.

Статистичні джерела дослідження – інформація: Організації Об'єднаних Націй, Світового банку, Всесвітньої організації охорони здоров'я.

Результат роботи агенції *Bloomberg* – ранжування 145 держав світу за станом здоров'я населення (*The World's Healthiest Countries*). Ранжування містить оцінку (%): стану здоров'я населення держави (*Health Grade*); загального здоров'я (*Total health-score*), шкоди ризиків для здоров'я (*Risk-score factors*).

Першу десятку держав світу за станом здоров'я населення (2012 р.) формують переважно держави Західної Європи та Східної Азії (табл. 1). Найвищий показник стану здоров'я населення – 89,45 % зафіксовано в Сінгапурі, а найвищий показник абсолютного значення загального здоров'я населення зафіксовано в Італії (94,61%). Натомість найвищий відсоток шкоди ризиків для здоров'я в першій десятці країн — 6,90 % притаманний Іспанії та є вдвічі вищим від показника Сінгапуру (3,07 %).

Таблиця 1

**Ранжування держав світу за станом здоров'я населення, 2012 р.
(The World's Healthiest Countries, 2012)***

Ранг держави	Назва держави	Стан здоров'я населення, %	Загальне здоров'я, %	Шкода ризиків для здоров'я, %
1	Сінгапур	89,45	92,52	3,07
2	Італія	89,07	94,61	5,54
3	Австралія	88,33	93,19	4,86
4	Швейцарія	88,29	93,47	5,17
5	Японія	86,83	91,08	4,25
6	Ізраїль	85,97	91,97	6,00
7	Іспанія	84,36	91,26	6,90
8	Нідерланди	84,09	88,40	4,31
9	Швеція	83,90	89,37	5,47
10	Німеччина	83,58	88,81	5,23
...	...	...	...	...
135	Кот-д'Івуар	3,75	10,40	6,65
136	Камерун	2,96	10,15	7,19
137	Уганда	2,92	10,80	7,88
138	Ангола	2,46	9,56	7,11
139	Малаві	2,30	8,22	5,92
140	Бурунді	1,73	9,15	7,42
141	Мозамбік	1,42	8,48	7,06
142	Чад	1,01	8,14	7,13
143	Демократична Республіка Конго	0,92	7,47	6,54
144	Лесото	0,37	8,37	8,00
145	Свазіленд	0,26	8,31	8,05

* Складено за: [6].

Останню десятку держав світу за станом здоров'я населення (2012 р.) формують виключно держави Африканського континенту (табл. 1). Найнижчий показник стану здоров'я населення – 0,26 % зафіксовано в Свaziленді, а найнижчий показник загального здоров'я населення – в Чаді (8,14 %). Абсолютне значення шкоди ризиків для здоров'я зафіксовано в Південній Африці (8,95 %) [6].

Глобальні держави суттєво поляризуються за показником стану здоров'я населення: високий та вище середнього показник – Німеччина (83,58 %, 10 ранг), Велика Британія (76,84 %, 21 ранг), США (66,84 %, 33 ранг); середній – Китай (53,55 %, 55 ранг), Бразилія (48,37 %, 70 ранг); низький показник – Росія (26,44 %, 97 ранг), Індія (22,17 %, 103 ранг), Південна Африка (12,05 %, 123 ранг).

Україна у 2012 р. посіла 99 місце за значенням показника стану здоров'я населення (25,36 %) та мала найнижче значення з-поміж держав Східної Європи (табл. 2). Нашій державі також притаманний найнижчий абсолютний показник загального здоров'я населення (32,27 %), що є в двічі нижчим від показника сусіда першого порядку України – Польщі (67,13 %), та в тричі нижчим від показника держави-зразка — Італії (94,61%).

Таблиця 2

Ранжування держав Східної Європи за станом здоров'я населення, 2012 р.*

Ранг держави	Назва держави	Стан здоров'я населення, %	Загальне здоров'я, %	Шкода ризиків для здоров'я, %
40	Польща	60,71	67,13	6,42
49	Словаччина	56,77	63,20	6,43
54	Угорщина	53,67	60,36	6,69
69	Румунія	48,38	54,60	6,22
71	Грузія	48,11	54,05	5,94
73	Болгарія	47,54	53,61	6,08
79	Вірменія	43,96	51,01	7,05
91	Білорусь	33,09	40,44	7,35
97	Росія	26,44	33,76	7,31
99	Україна	25,36	32,27	6,91

* Складено за: [6].

Висновки. Методика оцінки стану здоров'я населення розроблена та апробована 2012 р. на прикладі 145 держав світу аналітичною агенцією Bloomberg. Держави світу характеризуються суттєвою диференціацією за показником стану здоров'я населення, загальним здоров'ям населення та шкодою ризиків для здоров'я. Україна входить у групу держав із низьким показником стану здоров'я населення та загального здоров'я та має вище середнього показник шкоди ризиків для здоров'я. З метою проведення ефективної медичної політики, націленої на покращення суспільного здоров'я, доцільним є розроблення інтегрального показника оцінки регіонального стану здоров'я населення України на основі методики агенції Bloomberg. Цей показник сприятиме проведенню ефективних трансформацій сфери медицини України та цільовому покращенню стану здоров'я населення.

Джерела та література

1. Білецький М. І. Соціальна географія : навч. посібник / М. І. Білецький, І. В. Ванда, Л. І. Котик. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2014. – 468 с.

2. Шевченко В. О. Загальна медична географія світу / В. О. Шевченко, В. М. Гуцуляк, Г. П. Нечипоренко [та ін.]. – К. : [б. в.], 1998. – 178 с.
3. Шевчук Л. Т. Основи медичної географії : текст лекцій / Л. Т. Шевчук. – Львів : Світ, 1997.
4. Atkinson A. B. Social Indicators / The EU and Social Inclusion / A. B. Atkinson, B. Cantillon, E. Marlier, B. Nolan. – Oxford : Oxford University Press, 2002. – 238 p.
5. Human Development Reports [Electronic resource]. – Mode of access : <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2013/download/ru>
6. Methodology The World's Healthiest Countries [Electronic resource]. – Mode of access : http://images.businessweek.com/bloomberg/pdfs/WORLDS_HEALTHIEST_COUNTRIES.pdf
7. World health statistics, 2013 [Electronic resource]. – Mode of access : http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/81965/1/9789241564588_eng.pdf.